

کاهش پرونده‌های ورودی محاکم و ارتقای کارآمدی قضایی

بررسی توصیه‌های کمیسیون کارآمدی قضایی شورای اروپا

■ تحقیق و ترجمه: امین طاهرخانی

در سال ۲۰۱۷ کمیسیون کارآمدی قضایی شورای اروپا تجارب موفق برخی کشورهای عضو را در قالب یک سند منتشر نمود که بخشی از آن به روش‌های مدیریت قضایی کارآمد اختصاص یافته است. در این مقاله قصد داریم به طور مختصر به تجارب موفق تعدادی از کشورها پیرامون ارتقای کیفیت دادرسی و کاهش تعداد ورودی پرونده‌ها بپردازیم:

یکی از عوامل مهمی که موجب کاهش کارآمدی و نارضایتی اصحاب دعوی می‌گردد، کثرت پرونده‌های وارده به محاکم است. حجم بالای ورودی پرونده‌ها به نسبت منابع انسانی نه تنها موجب نارضایتی مراجعان نظام قضایی می‌شود بلکه دلسردی و عدم رضایت شغلی کارکنان این مراجع را نیز به همراه خواهد داشت.

فرزند صغیر نداشته باشند، فرایند به مراتب ساده تر است به طوری که می‌توانند با حضور نزد مرجع ثبت طلاق، توافق خود را اعلام و از یکدیگر جدا شوند.

مشابه همین سازوکار در رومانی نیز اجرا می‌شود به نحوی که در صورت عدم وجود فرزند صغیر، طرفین می‌توانند در دفاتر اسناد رسمی و یا نزد سایر مامورین که دارای صلاحیت قانونی هستند توافق خود مبنی بر جدایی را اعلام و ثبت نمایند. در نظام حقوقی ترکیه صلاحیت‌های

نمودن امور می‌بایست مورد توجه قرار گیرد؛ ابتدا هزینه‌ای است که با ایجاد این سازوکار بر مراجعان نظام قضایی تحمیل می‌شود و از سوی دیگر، مسئله‌ی عدم اعتماد است. از همین رو، سازوکارها می‌بایست به نحوی تنظیم شوند که افراد به همان میزان که به محاکم قضایی اطمینان دارند به این مراجع نیز اعتماد نمایند. طبق قوانین ایتالیا؛ زوجین می‌توانند با کمک یک وکیل توافقنامه‌ای مبنی بر جدایی تنظیم و به دفتر دادستانی تحویل دهند. اگر زوجین

■ رسیدگی به پرونده‌های غیرترافعی توسط مراجع غیرقضایی

بخش قابل توجهی از ظرفیت نظام قضایی صرف امور غیرترافعی می‌شود که این امور قابل تفویض به مراجع اداری، دفاتر اسناد رسمی و یا سایر نهادها می‌باشند. برای مثال می‌توان به: صدور برخی مدارک و اسناد مانند گواهی‌های ضروراثت؛ طلاق‌های غیرترافعی (طلاق توافقی)؛ مهر و موم ترکه؛ تنفیذ اسناد و ... اشاره نمود. اما نکته‌ای که در غیرقضایی

توصیه کمیسیون کارآمدی قضایی شورای اروپا:

فراهم نمودن ساختارهای لازم جهت بهرهمندی از روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات

آمیز اختلافات، صرفه جویی در زمان و هزینه‌های پایین بهره‌گیری از این روش‌هاست که البته این هزینه‌های نازل به واسطه‌ی کمک‌های مالی و مشوق‌های مالیاتی است که از سوی نهادهای دولتی و عمومی صورت می‌گیرد. افزون بر این، اطمینان بخشی به عموم نسبت به حرفه‌ای بودن میانجیگر و سازش دهنده از دیگر عوامل تاثیرگذار محسوب می‌شود.

ترویج و بهره‌گیری از روش‌های مسالمت آمیز حل و فصل اختلافات زمانی می‌تواند موجب کاهش ورودی پرونده به نظام قضایی شود که عموم مردم از مزایای این روش‌ها مطلع و آگاه شوند و به تبع این آگاهی به طرح اختلافات خود در این نهادها گرایش پیدا کنند. یکی از عوامل مهم در تمایل عموم مردم به حل و فصل مسالمت

قانون ۲۰۱۲ آمره‌اند و اغلب جنبه تکمیلی دارند. بسیاری از موضوعات از جمله فرآیند میانجی‌گری، عملکرد میانجی‌گر و طرفین اختلاف به مقررات و اصول عملکردی نهادهای میانجی‌گر و توافق‌نامه‌های میانجی‌گری فی‌مابین طرفین واگذار گردیده است. علاوه بر این، محاکم دادگستری نیز به منظور گسترش فرهنگ بهره‌گیری از روش‌های مسالمت آمیز حل و فصل اختلافات تکالیف قانونی بر عهده دارند. ماده ۲۷۸ قانون آیین دادرسی مدنی آلمان متضمن مقرراتی است که بر مبنای آن دادگاه قادر است طرفین اختلاف را به میانجی‌گری ارجاع دهد. این موضوع در ماده ۵ دستورالعمل نیز مورد توجه قرار گرفته است. همچنین بر اساس مواد ۱۳۵ و ۱۳۶، محکمه در برخی موضوعات طرفین را به شرکت در جلسات آشنایی با میانجی‌گری دعوت می‌کند که جنبه الزامی دارد.

■ **بلژیک: قاضی سازش دهنده**
در نظام قضایی بلژیک شعبه‌ای از دادگاه خانواده و نوجوانان (Family and Youth Court) جهت

کاهش حجم پرونده‌های وارده به محاکم و به تبع آن ارتقا کیفیت رسیدگی‌های قضایی شده است.

این موضوع به اندازه‌ای مهم است که موجب شد تا در سال ۲۰۰۸ اتحادیه اروپا در جهت تضمین حداقل سازوکارهای لازم به منظور حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات، مقرراتی را در قالب دستورالعمل وضع نماید. طبق دستورالعمل شماره EC/۵۲/۲۰۰۸ کلیه کشورهای عضو اتحادیه اروپا باید حداقل تا سی و یکم می ۲۰۱۱ اقداماتی را به منظور ایجاد و بهبود شیوه میانجی‌گری در ساختارها و مجموعه قوانین داخلی خود اعمال کنند.

در ادامه این مطلب به تجارب و سازوکارهای موفق کشورها در بکارگیری روش‌های مسالمت آمیز حل و فصل اختلافات می‌پردازیم:

■ **آلمان: جلسات اجباری آشنایی با میانجی‌گری**

دستورالعمل اتحادیه منجر به تصویب قانون میانجی‌گری جدیدی در آلمان شد که در جولای ۲۰۱۲ لازم‌الاجرا گردید. مواد کمی از

دفاتر اسناد رسمی گسترده تر است تا جایی که برخی رسیدگی‌های غیرترافی راجع به املاک ثبت شده را نیز در برمی‌گیرد.

در لهستان و پرتغال نیز دفاتر اسناد رسمی نقش موثری در کاهش حجم کار نظام قضایی ایفا می‌نمایند، برای مثال: این دفاتر در امور مربوط به ترکه متوفی دارای اختیارات کافی هستند و می‌توانند اموری همچون: مهر و موم ترکه، تحریر ترکه، صدور گواهی حصروراثت و سایر اسناد لازم در این خصوص را اجرا نمایند.

■ **استفاده از روش‌های غیرقضایی حل و فصل اختلافات**

امروزه امتیازات و مزایای سازش و میانجی‌گری به عنوان روش‌های غیرقضایی حل و فصل اختلافات برای افراد، شرکت‌ها، مراجع و نهادهای دولتی و قضایی امری شناخته شده و بدیهی است. تقریباً در کلیه کشورهای عضو شورای اروپا موسسات مختلفی در حوزه سازش و میانجی‌گری در امور مدنی و کیفری فعالیت می‌نمایند که همین امر ضمن ارتقای شاخص دسترسی به عدالت تا میزان قابل توجهی موجب

به توافق ناشی از میانجیگری است. البته قابل تأمل است که تلاش‌ها به منظور حل و فصل غیرقضایی اختلافات تا ختم دادرسی ادامه دارد. طبق ماده ۱۸۵ مکرر قانون آیین دادرسی مدنی ایتالیا در جلسات رسیدگی نیز تا پیش از ختم دادرسی قاضی می‌تواند حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات را پیشنهاد نماید. در نظام قضایی سوئیس نیز به استثنای برخی موارد قانونی؛ طبق ماده ۱۹۷ قانون آیین دادرسی مدنی لازمی پذیرش دعوا در مراجع قضایی، عدم دستیابی به توافق و سازش در مرجع میانجیگری می‌باشد که ممکن است میانجیگری در شعبه‌ی اختصاصی از دادگاه؛ صورت پذیرد. در خصوص سازش و یا میانجیگری که توسط دادگاه صورت می‌گیرد باید به این موضوع توجه داشت که تسهیل دستیابی به سازش نمی‌بایست منجر به خدشه به اصل بی طرفی و یا پیش بینی رای صادره در صورت ورود پرونده به مرحله دادرسی شود.

منابع:

CEPEJ-GT-QUAL. (2016). Structural measures adopted by some Council of Europe member states to improve the functioning of civil and administrative justice. Strasbourg: CEPEJ.
Council of Europe. (n.d.). Council of Europe European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ). Retrieved 2018, from European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ): <https://www.coe.int/en/web/cepej>
Judicial Conference of Australia. (2017). Temporary Judicial Officers in Australia. Melbourne: Judicial Conference of Australia.

عنوان صادرکننده حکم بلکه به عنوان میانجیگر نیز ایفای نقش می‌نماید و با تشویق رفتارهای مشارکت جویانه، طرفین را دعوت به سازش می‌کند. اخیراً اداره‌ی معاضدت‌های حقوقی و قضایی با مشارکت سایر نهادهای مرتبط مبادرت به راه اندازی سامانه‌ای برخط (آنلاین) در فضای مجازی نموده که در حال حاضر برای دعاوی خانواده قابل استفاده می‌باشد. در این سامانه در صورت ضرورت، امکان افزودن و حضور الکترونیکی یک میانجیگر خبره نیز میسر است.

انگلستان، ایتالیا و سوئیس: سازش و میانجیگری پیش شرط اقامه دعوی در مراجع قضایی

در سال ۲۰۰۵ اجرای پروژه آزمایشی میانجیگری در حوزه قضایی منچستر بازخورد مثبتی داشت و پیرو این موفقیت؛ برنامه خدمات میانجیگری در دعاوی خرد در سراسر کشور راه اندازی شد. این برنامه امکان حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات خرد را فراهم می‌نماید و با توجه به هزینه‌های پایین و به صرفه بودن از لحاظ زمانی برای مراجعین رضایت بخش است. علاوه بر این، از دیگر نقاط مثبت این برنامه اجرای داوطلبانه‌ی توافقات حاصله توسط طرفین می‌باشد.

در سال‌های اخیر، ایتالیا نیز در جهت تسهیل حل و فصل غیرقضایی اختلافات اقداماتی را صورت داده، به نحوی که طرفین پیش از اقامه دعوی مالی کمتر از ۵۰ هزار یورو در محاکم قضایی می‌بایست با حضور و کلاهی خود جلسات مذاکره و سازش را برگزار نمایند و در صورت عدم حصول سازش به محاکم قضایی مراجعه کنند. همچنین در خصوص بسیاری از دعاوی، رجوع به موسسات میانجیگری الزامی است؛ به عبارت دیگر شرط پذیرش دعوا در محاکم قضایی رجوع به این موسسات و عدم دستیابی

حل و فصل غیرقضایی اختلافات فعالیت می‌کند. عملکرد این شعبه به این صورت است که قاضی بر خلاف شعب دادگاه، رأی صادر نمی‌کند بلکه با شنیدن اظهارات طرفین بدون اینکه رأی خود را بیان کند، تنها راه حل‌هایی را جهت سازش و توافق پیشنهاد می‌نماید و به عبارت دقیق تر، «قاضی سازش دهنده» فقط بررسی می‌کند که در صورت ارجاع پرونده به موسسات میانجیگری معتبر، آیا توافق حاصل می‌شود یا خیر.

هلند: سازوکارهای چندگانه و جلسات میانجیگری آنلاین

در هلند شیوه‌های متنوعی از حل و فصل غیرقضایی اختلافات در دعاوی مختلف به کار گرفته می‌شود. برای مثال در اختلافاتی که موضوع آنها حقوق مصرف کننده می‌باشد، انجمن‌های مصرف کنندگان نقش ویژه‌ای ایفا می‌نمایند و از آنجایی که ترکیب افراد در این انجمن‌ها شامل تولیدکنندگان و مصرف کنندگان است در غالب موارد، اختلاف به سازش منتهی می‌شود. همچنین در دعاوی تجاری نیز عمدتاً خدمات داوری توسط اصناف و نهادهای مرتبط با هر رشته از بازرگانی ارائه می‌گردد. برای مثال در خصوص دعاوی بخش ساخت و ساز و یا دعاوی بخش بیمه.

نکته‌ی قابل توجه اینجاست که اگر اصحاب دعوی با بهره گیری از روش‌های مسالمت آمیز حل و فصل اختلافات به نتیجه نرسیدند؛ از امکان طرح دعوی در محاکم قضایی محروم نمی‌شوند. معمولاً و کلا در زمان ارائه‌ی مشاوره به منظور آگاه سازی موکلین به این موضوع اشاره می‌کنند که بهره گیری از روش‌های مسالمت آمیز در صورتی که به سازش منتهی نگردد، مانع دادخواهی آنها در محاکم قضایی نمی‌باشد. حتی در مرحله‌ی دادرسی نیز، قاضی نه تنها به